

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

+

Ocak 1958

İÇİNDEKİLER: ~~~~~

TÜRK HALK OYUNLARINI YAŞATMA VE Y. T.	Halil B. YÖNETKEN
HALK SAZLARININ KITALAR ARASI YAYILIŞI	Mahmut H. GAZİMİHAL
DÜĞÜN TÜRKÜLERİ VE TÜRK AİLESİ	Şükufe TOPBAS
Dr. PHIL. HAMİT ZÜBEYR KOŞAY	T. F. A.
HALK MÜZİĞİNDE MELODİ	Veysel ARSEVEN
KANDIRA'DA DÜĞÜNLER	Muzaffer UYGUNER
DOĞU TÜRKİSTAN FOLKLORUNDAN ÖRNEKLER	Sadı Y. ATAMAN
HALLİ KILIM, KASIK BERGİSİ	T. F. A.
DADALOĞLU	Nebi DADALOĞLU

BİZE GELEN KİTAPLAR

Sayı: 102

Kuruş: 25

İSTANBUL'DA AYDA BİR DEFA ÇIKAR HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

1

FOLKLORE STUDIES: 7

Clareti Enigmata-The Latin Riddles of Clareti
(CLARETİN LÂTİN EFSANELERİ)

FREDERIC PEACHY'nin notbun-
dan istifade edilerek hazırlanmıştır.

Fiatı: \$ 1.25

Edisyon Adresi:
Frederic D. Peachy, Editor
Western Folklore
University of California
Los Angeles 24, California
U. S. A.

(Yeni Nesriyat, parasızdır.)

ÇAĞRI

AYLIK SANAT VE FİKİR DERGİSİ

(Ocak 1955 de 4. sayfa genişletildi.)

YILLIK ABONESİ 5 LİRA

ABONÉ ADRESİ: İSTANBUL CADDESİ, No. 21

K D H Y A

(Yeni Nesriyat, parasızdır.)

11 Subat 1958

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

KURULUŞU: AĞUSTOS 1949
AYDA BİR DEFA İSTANBUL'DA ÇIKAR, HALKBİLGİSİ DERGİSİ
SAHİBİ: İHSAN HINÇER

No. 102

OCAK 1958

YIL: 9 — CİLT: 5

Türk Halk Oyunlarını Yaşatma ve Yayma Tesisi

Yazan: Halil Bedi YÖNETKEN

Yapı ve Kredi Bankası 10. Kuruluş yıldönümü münasebetiyle İstanbul Gazeteciler Cemiyetile müştereken ve hasılatı tamamen Gazeteciler Cemiyetinin yardım sandığına tahsil edilmek üzere 1954 senesi 10, 11, 12 Eylül akşamları İstanbul Açıkhava Tiyatrosunda (Halk Oyunları Müsabakaları) adı altında bir halk dansları festivali tertiplemiş, 22 vilâyetten katılan oyun ekiplerinin yerli kılık ve müziklerle oynadıkları orijinal oyunlar yerli ve yabancı seyirciler üzerinde büyük hayranlıklar uyandırmıştı. Ekiplerin gözü böyle bir bayrama ilk defa iştirak etmişti ki, Toroslarda yaşayan Tahtacı aşiretlerine mensup kadınli erkekli Adana ekibi (Mengi) adlı çok enteresan oyunlariyle bunların başında gelmekte idi. Ertesi yıl, yani 1955 te Yapı ve Kredi Bankası Anonim Şirketi, Kazım Taşkent, Kemâl Türkömer, Vedat Nedim Tör, Şevket Rado, Cevat Fehmi Başkut, Ahmet Kutsi Tecer, Mahmut Ragıp Gazimihal, Ahmed Adnan Saygun, Cevat Memduh Altar, Muzaffer Sarısözen, Nedim Akçer ve Halil Bedi Yönetken'in teşebbüsü ve Yapı ve Kredi Bankasının 100.000 lira tahsisi ile merkezi İstanbul'da olmak üzere (Türk Halk Oyunlarını Yaşatma ve Yayma

Tesisi) adı altında bir tesisin tescili yapıldı. Tesisin gayeleri şunlardır: (Memleketimizin çeşitli bölgelerindeki halk oyunlarını bütün özellikleriyle hareket, müzik, kıyafet gibi tesbit edilmek, halk oyunlarının filmlerini aldirmek, ve ko-reografisini yaptırmak, halk oyun havalarının notalarını yazdırmak ve plakalarını aldirmek, halk oyunları kıyafetlerini toplatmak, bunlara ve umumiyetle halk oyunlarına ait tarih ve sanat bakımından incelemeler yaptırmak, halk oyunlarını ve kıyafetlerini stilize etmek, halk oyunlarının gelenek halinde yaşaması için müsabakalar, kurslar, senlikler, törenler ve sergiler tertiplemek, bu sahada kılavuzluk edecek elemanlar yetiştirmek, halk oyun havalarının motifleriyle bale müzikleri yapılmasını teşvik etmek ve bir Türk bale sinin doğmasına çalışanlara yardım etmek, halk oyunlarımızı yurt içinde ve dışında tanıtmak ve bu maksatla aynı gayelerle çalışan yerli, yabancı ve milletlerarası teşekküllerle işbirliği yapmak, bu tesisin gayesi ile ilgili her türlü teşebbüslere girmek ve yapmak.)

Tesis kurulduğu sene, 1955 te gayelerini tahakkuk ettirme yolunda faaliyetine geçmiş, ilk (Halk Oyunları Bayramı) nı tertiplemiş, 16 vilâyetten ge-

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

+ Ocak 1958

İÇİNDEKİLER:

TÜRK HALK ÖZELLİKLERİNİ TASATRA VE F. T.	Ediç D. TÜRKER
HALK İLLALİNERİN KİTALAK AKASI TSTİLEÇİ	Yahya N. GÖRİKTÖZ
HALK ÖZELLİKLERİNİN VE TÜRK HALKININ SURET. TOPTAN	
BU İŞİN İHAZİT KURUMU KURAY T. F. A.	
HALK ÖZELLİKLERİNİN KİTALAK Y. N. A.	
KANDIRMA DA BİRİMLERİNİN K. N. A.	
TÜRK TÜRKİSTAN VÖLKLEKLERİNİN ÖZELLİKLERİ S. N. A.	
KALP HALK ÖZELLİKLERİNİN T. F. A.	
KİTALAK S. N. A.	
BU İŞİN İHAZİT KURUMU KURAY	

Sayfa: 102

Kuruca: 25

len ekipler birincisi 1-7 Eylül, ikincisi 8-14 Eylül arasında tatbik edilmek üzere iki ayrı program hazırlamışlardı, güzel başlıyan festival 6/7 Eylül hâdiselerile inkitaa uğramış ve bu, büyük maddî zararı mucip olmuştu. 1956 da (İkinci Halk Oyunları Bayramı) tertiplenmiş, bu bayramda ilki 19-23 Temmuz, ikincisi 24-29 Temmuz arasında olmak üzere İstanbul Açık hava Tiyatrosunda 2 ayrı program tatbik edilmişti.

Bu bayramlar, halk danslarımızın güzellik ve özelliklerini, Türk halk kitlesinin bu sahadaki yaratıcı dehasını yâr ve ağıyâre tasdik ettirmekte mühim rol oynamış, sarf edilen maddî fedakârlıklar yerine masruf olmuştur. Bu, yalnız başına mühim bir hizmet, bedîî terbiyevî, hattâ siyasi tesirleri olmuş değerli bir harekettir. Tesis bu suretle halk oyunlarını tanıtma ve yaşatma gayesinin tahakkukuna doğru yol alırken, diğer taraftan vilâyetlerde mahallî halk oyunları derneklerinin kurulmasını teşviş etmiş, Bursa, Sakarya, Konya, Hatay, Bolu, Burdur, Adana, Artvin, Trabzon, Sürmene... de böyle derneklerin kurulmasını ve Kars, Erzurum, Sivas'ta zaten mevcut derneklerin bu yolda faaliyete katılmasını sağlamıştır. Ağrı, Van, Gaziantep ve Elâzığ'da da derneklerin kurulmasına doğru teşebbüse geçilmiştir. Bu dernekler ve çalışmalar, o bölgelerde folklor konusunda büyük bir ilginin doğmasına ve kuvvetlenmesinde âmil olmuştur. Tesis bu derneklere oyun, müzik ve kılık-kıyafet tesbiti, müziklerinin notaya alınması, müsabakalar tertibi, en iyi ekiplerin seçilmesi... gibi hususlarda direktifler vermiş, tavsiyelerde bulunmuştur. Geçen yıl oynanan danslar filime alınmış, müzikleri banda zaptedilmiş, ayrıca oyunların ve kılıkların bol miktarda fotoğrafları alarak bir foto arşivi kurulmasına doğru adım atılmıştır. Geçen yılki oyun müziklerinde 32 parça notaya alınmış, oyun ekiplerinin kılık-kıyafetlerinden mühim bir kısmı mütehassıslarına tesbit ettirilmiş, ayrıca bir folklor kitaplığı kurulmaya ve eserler toplanmaya başlanmıştır.

Görülüyor ki tesis bir takım işler

yapmış, bâzı işlere de başlamış bulunmaktadır. Şahsen tesisinin kurucuları ve mensupları arasında bulduğumuzdan onun yaptığı işleri tahlil ve tenkid etmek bize düşmez. Esasen bizim yaptığımız, Türk halk dansları konusunda başladığımız bir seri yazıda tabii olarak bu konu ile ilgili bir tesisin mevcudiyeti ve faaliyetini belirtmekten ibarettir. Yapı ve Kredi Bankasının Türk Halk Oyunlarını Yaşatma ve Yayma Tesisini yalnız bizde değil, bütün dünyada nevinde yegâne teşekkül ve gerçekten bankanın mühim hizmetlerinden biridir. Bunu takdir ve minnetle kaydettikten sonra bâzı samimî temennilerimizi açıklamaktan kendimizi alamıyacağız: Tesisin merkezde halk müziği, oyun ve kılık-kıyafetlerine ait işlerini tedvir edecek, selâhiyet ve ihtisas sahibi mesul bir mer'ii ve bürosu bulunmalıdır. Bu büro bugüne kadar yapılan işleri, derleyip toplayacak, değerlendirecek, bundan sonra yapılacak olanları da düzenliyecektir. Gerçekte statüde serdedilen gayelerin hepsini lâyikiyle tahakkuk ettirmek için kadrolu, selâhiyetli organlara ve çeşitli mütehassıslara ihtiyaç vardır ve bu işler ağır, ciddi, uzun akademik ve ilmi çalışmaları icabettirmektedir. Buna rağmen Yapı ve Kredi Bankası Tesisini bugünkü haliyle de istihdaf ettiği gayelerin bir kısmını olsun realize edebilir. Meselâ vilâyetlerde kurdurduğu mahallî derneklerin durumlarıyla meşgul olur, onları kontrol eder, çalıştırır, mesailerinin muhassalasını değerlendirir, bir kaç senede bir sistemli bayramlar tertipler, bunlarda bilhassa tanınmış halk danslarını ortaya çıkarmaya çalışır. Memleketimizde henüz tanıtılmamış yüzlerce oyun vardır. Halk müziği derlemelerinden yakından tanırız, meselâ Binboğalarda Yalak ve dolayları Afşarları, Fekê dolayları Farsakları, Kadırlı dolayları Bozdoğan Türkmen aşiretleri, Antalyada Serik dolayları aptalları, Bergama dolayları Çepni veya Çetmi'lerinin ve daha birçok başka bölgelerin henüz ortaya çıkmamış çok enteresan oyunları vardır, onlar ihya edilir. Yaşatma ve yayma için bâzen önceden diriltmek icabeder.

Halk Sazları :

Halk Sazlarının Kıtalar Arası Yayılışı

Yazan: Mahmut R. GAZİMİHAL

Son iki asır içinde onbinlerce piyanonun yer yüzü merkezlerinde en umulmadık kasabalara kadar Avrupadan yıl yıl taşıp yayılması, nefes sazlarından tropikal iklimlere göre dayanıklı ağaçlardan özel klarinet, obua, v.s. bile yapıpıp çoğaltılarak onların da dört bir yana gönderilmeleri artan ticaret ve nakil kolaylıklarının neticeleri olmakla gayet tabii görülebilir. Yenilikçi kültür cereyanlarının çekiciliği yayılışın sahasını da, müşterisini de çoğaltıyor. Fakat eski çağların aynı yoldaki yayılışın çalğı yayılmalarını ancak mümkün kılabilirdiği gibi toparlak hesap kanaatlarına bağlanıp geçiyor. Gerçi bu da bir sebepti ama, sebeplerin yalnız bir tanesiydi. Biraz inceleyelim.

Garptan şarka çalğı intikallerinin henüz ortaçağda usul usul başladığı biliniyor: Meselâ Bizansta yapılan ilk erganonların yalnız Avrupaya değil, bâzan meselâ Bağdat sarayına da hediye kabilinden gönderildiği yazılmıştır. Bir erganonun Bağdat'tan Çin sarayına ulaştırıldığı resmen kayda geçmiştir. Yazıya geçmemiş intikallerin daha da fazla olacağı pek tabii idi. Her halde tonalite farklarının şarkta erganonun garptaki kadar tutunup yayılmasını engellediği düşünülebilir. Nitekim fetihden sonra bütün Bizans çalgıları gibi erganon da Türk musiki muhitinde yer almadı.

Başka bir misâl: Misyonerler onyedinci yüzyıldan itibaren garp sazlarını yeni baştan Asya merkezlerindeki kendi seyrek mahfillerinde benimsetmeye çabaladılar. Bizde Galata ve İzmir'in Avrupalı mahalle ve katolik kiliseleri ilk idhalleri aynı yüzyıldan itibaren tervice koyuldular. Nihayet intikaller Tanzimat saray ve konakları da sardı.

Asyanın merkezleri arasında fasıl ve dans takımları intikalinin ortaçağ boyunca devamına, o arada Türkistan saraylarından meselâ muhtelif düğün

alayları'ne musikici heyetleri sık sık yola çıkıp Çin sarayında görevle yerleştiğine dair kayıtlar hep deftere geçiyor. — Keza bir beyliği tanıma veya takdir alâmeti olarak tabihane gönderilmesi saraylar arasında âdetti: Bu tören takımlarına Balasagun'da «tuğ» denilirdi. Aynı Asya göreneği batıya intikalde gecikmedi: Meselâ Özbek Han Bizans tekfurunun kızını alınca İstanbulla Kıpçak sarayından ilk tabilhane gelip epey görevli kaldı. (İbni Batuta görüp yazmıştır). Turkopolos dedikleri Kıpçaklı Bizans kıtaları ile bu takımlar arasındaki zaman uyarlığı dikkati çekiyor.

Haçlı seferlerinden Avrupa ordularına da Selçukî işi muadil takım intikalleri oldu. Araplar erkenden edinmişlerdi. Endülüsten alışkanlık hâtası olarak Katalan folklorunda hâlâ davul-zurnanın yeri vardır.

Yukardaki emsaller mütevaziyen sazsairliğinin de garp ile şark arasında dolaşıp dolaşmadığı noktası üzerinde durmak asıl maksadımızdır. Bu yolların kıdemce birinciliği Atilla ordularının kobuzcularında kalıyor. Kobuzların derin izleri yalnız Kıpçak diyarında kalmayıp, hâtıraları Karpat ve Tuna boylarında da birikmiş görünüyor. Aracılığın akraba Türk boylarında kaldığı türkçe «kobuz» adından bilhassa anlaşılıyor. Takriben dokuzuncu yüzyıl başlarından rumca bir simya kitabında kobuzun adı geçtiğini C. Sachs'ın bir buluşundan öğreniyoruz. Slavların keza kobuzları oldu. Bir kaynakta aynen şöyle deniliyor: «Eski yazmaların haber verdiğine göre Slav musikicileri Bizans imparatoru Konstantin Porfirojenet tarafından angaje edilmişlerdi. Henüz VI. yüzyıldan itibaren rum kronikörleri Rutenlerin musikive olan düşkünlüğünü haber verirler». Rutenler Macarlara yakın olarak Tunanın epey yukarlarında oturuyorlardı. Rum tarihçisi Theofilaktus Simokatta şarkıya düşkünlüğünü belirttiği Macarlardan Turcalar diye bahsetmiştir (VII. yüzyıl). Bütün bu

musîki etkisi imkânları Altın Ordunun Macarelini istilâsından (1241) çok önceleri kayda geçmişti.

Batı Avrupa sazşairlerinin iç ıslav ülkelerine gelip döndüklerine dair kayıtlar vardır. Şu halde oraları ilk garp halk sazlarını da öğreniyorlardı.

Gelelim ilk Anadolu türklüğüne: Sarı Saltuk gibi Hacıbektaş erenlerinin Dobrica'da yerleşmekle yetinmiyerek, Evliya Çelebi'nin derlediği rivayetlere göre emsâl derviş birlikleri Rumeli fütuhâtının başlamasından önceleri kobuz ve tabilhaneleriyle türlü rakıslar göstererek göstere konaktan konağa tâ Fransaya kadar devredebilip salimen geri dönmüşlerdi. Yukarıdaki emsale göre buna inanmamız bir mübalâgaya kapılmak olmayacaktır. Barak Baba'nın kendi müridleriyle Dobricadan dönüştü tâ Şam'a kadar (aynı alenen gösterili yolculuklarla) gidip tekrar geri döndüklerinin kayıtları vardır. Yunus Emre dervişlerinin işi gücü rebap, şestar ve bilhassa kopuz çalmak olduğunu söylemiştir. — Teşbihte hatâ olmaz: Çalgıya istidatlı düşkünlüğüyle tanınan gezgin çingene çergelerinin bütün Avrupaya bölük bölük Hintten gelip yayılmaları emsâl yolculuk çeşitlerinden değil miydi? Avrupaya onlar da sark saz ve hattâ makam ve tavırlarını kendi düşük imkânlarıyla, fakat daima coşkun kalenderlikleriyle tanıttılar; derbeder bir musîkinin rûstaf heyecanını sevdirdiler.

Satvetli Türk denizciliğinin tarihi, sazların Osmanlıdan güney Avrupa limanlarına intikalinde üs imkânlarına bile sahip oldu.

Bir de bizden doğuya yönelik intikalleri düşünelim: Memleketimizden Asyaya doğru Türk sazşairliğinin etkileri yalnız nice Anadolu aşiretlerinin zaman zaman İrana göçmeleri gibi toplu sebeplerle vuku bulmadı. Tanınmış kopuzcu ozanlarımızın ferden İbni Batuta vâri yolculuklara konak konak katlanmış olduklarına dair üç beş misâl vardır; Şehî Bey tezkeresindeki açık bir kayıt şudur: «Mevlâ Nahîfî. — Gâyende Usta Semsî demekle zikrolunur. Arabî ve Parsî ve diyâr-ı Hindî seyreyleyip müsaferetle ekser mamure-i arzı temaşa

eyleyip gezmiştir. Gâyendelikte şol mer-tebede pehlivandır ki, diyârı Acemden sazende Abdülkadir geldikte Sultan Mehmed adına bir tasnifin hem ebyatın deyip hem taksim idüp tasnif bağ-layıp ırlamıştır. Arap ve Acem ve Türki dilde eşarı var. Fasîh ve belîğ kim-sedir.» (1538).

Ozan ünvanını, hem de Karahan veya Oğuzhan destan ve hikâyelerinin söylenmesi geleneğini zamanla unutturarak tek mefhum halinde bizde «Aşık» adı kalmıştı. Ortada kalan tek sazşairliği göreneğimiz buydu. Yurdun doğu bölgesi için bir Avrupalının en eski müşahedesi İspanyol seyyahı Klavijo'nun Erzurum yakınındaki Delilerkend'te gördüğü derbeder kılıklı ve davullarla sokaklarda dolayan âşıklar âlemidir. Seyyah kelimeyi «xaxiş» okunacak şekilde yazabilmiş, yâni Oğuz ağzında «hı» mahreciyle söylenişine şahit olmuştur. Fakat kitabın İngilizceye çevriminde baş ve son sesler «ch» yazılmış olmaları ki «chashick» imlâsını bu İngilizcesinden türkçeye çeviren merhum arkadaşımız ne yazık ki keşş okuyup almıştır! — Batı Anadolu âşıklığını esirlikten dönüştü anan en eski hristiyan müşahit te aynı yüzyıl sonlarından XV. y.) Th. S. Kantakasin olmuştu: kelimeyi «assich» imlâsile yazabilmiştir ki âşık okunacaktır. — Şu sözlerde galiba asıl onların gezginliğinin ifadesi hâtıra kalmıştır:

Aşıka ya sabır ya sefer [gerek].

Aşığa Bağdat ırak değil.

Şiirde de izlerine düşebilmekteyiz:

Onlara her kim çürsüme müstak

Aşıka sanma ki Bağdat ırak.

Fâzîl (Zenanname)

Şam, Irak, Hinde gider tâlib-i visâl

Bir hatve-i denli aşığa Bağdat ırak değil.

Sezai Gülşeni

Ortaçağ sonları garp trubadur sazşairliğinin kelimece aslını farsça «derbeder» de buldum sanan bir yazarımızın bu halk etimolojisi bana aynı maddede başkaca batı halk etimolojilerini hatırlatmıştı! Garp bilim dünyasında trubadurluğun menşei sarıdaki emsale bağlamak yolunda epey tahminler yürütül-

İncelemeler :

Ö Dügün Türküleri ve Türk Ailesi

Yazan: KONUR

Ankarada çıkan Seçilmiş Hikâyeler Dergisi'nin 59. sayısında Dr. İlhan Başgözün «Dügün Türküleri mi Ağıt mı?» adlı bir yazısı yayınlanmıştı. Yazarın ileri sürdüğü düşünceler, yaptığı karşılaştırmalar, vardığı sonuçlar bakımından önemli bulduğumuz bu yazıya geçtikmiş de olsa karşılık vermediği gerekli buluyoruz.

Dr. İlhan Başgöz «Dügün Türküleri mi Ağıt mı?» başlıklı yazısında bir Fransız araştırmacısının, Paul Lafargue'in dünyadaki dügün türkülerini incelediğini, bunların hepsinde ortak tema olarak «kadının üzüntüsünü ve göz yaşını» bulduğunu, bunun sebebinin de «patriarkal» aile düzeninin özelliklerine bağladığını söylüyordu. İ. Başgöz Fransız yazarının incelemesinde Türk halk türkülerinden örnek bulunmadığını görmüş; bir kaç Anadolu türküsünü ele alarak bunları o incelemenin ışığında yorumlamağa çalışmış. Bu davranışını bir çok bakımlardan hatalı, yaptığı karşı-

laştırmaları kusurlu buluyoruz. Açıklayalım: Önce, İ. Başgözün de kabul ettiği gibi dügün türkülerinin tam anlamı ile birer ağıt olduğu topluluklar «patriarkal» düzenden gelenlerdir. Yazıda bu ailenin özellikleri şöyle anlatılıyor: «Erkeğin hâkim olduğu bu aile tipinde mal ortaklıdır: Ev, toprak, istih-sal âletleri ailenin malıdır. Atalardan devralınmıştır, bütünüyle evlâda devredilecektir. Oğulun, bacının, kardeşin, ananın öz malı yoktur. Ailenin, müş-terek topluluğun reisi dede, baba, büyük oğuldur. Ev bunların emrine girmiştir, sözlerinden dışarı çıkılmaz. Bu sözler çok defa kanunlarla bir tutulmuştur. Romada, Eski Yunanda aile reisleri çocuklarını, karılarını koğar, hattâ öldürebilirlerdi. Aileye dışardan gelen geline yabancı gözü ile bakılır, gelin düşün, yabancı sayılır, horlanır. Ailenin en ağır işleri geline düşer, gelin hizmetçi muamelesi görür.» Bu tanımın Türk ailesinin genel yapısı ile de, tarih boyunca geçirmiş olduğu evrim sırasında gösterdiği özel durumlarla da ilgisi bulunmadığı açıkça ortadadır.

a) Eski Türk ailesinin İ. Başgözün belirttiği anlamda «patriarkal» olmadığı bilinmektedir. Ziya Gökalp, Türk Medeniyeti Tarihinde «Eski Türk ailesinin pederî olduğuna», «pederî aileyi pedersahî aile ile karıştırmamak gerektiğini» (1) söylüyordu. Gökalp pedersahî aileyi «aile içinde kadın ve çocuğun hiç bir kıymeti yoktu, aile reisi bunları satabilir, öldürebilirdi. Ailenin emvali de yalnız aile reisine aitti.» (2) sözleriyle tanımlıyor. Pederî aile ise gene Gökalpın anlattığı gibi «Tamamiyle hür ve müsavetçi bir ailedir. Akrabalık onda bir taraflı değil iki taraflıdır... Zevceler büyük haklara malik bulunduklarından kocalarına müsavi gibidirler. Çocuklar da pedersahî ailede olduğu gibi aile reisinin keyfine tabi değildir.» (3).

b) Bu durumda Türk ailesinin evlenme, mal idaresi, kadın hakları açısından ele alınca Fransız yazarı Lafargue'in anlattığı aile ile ilgisi bulunmadığı görülmektedir. Bu ayrılığın ana çizgileri şunlardır: Patriarkal ailede «oğulun, bacının, kardeşin, ananın öz malı yoktur» deniliyor. Türklerde kadın «mallarında serbestçe tasarruf etmek salâhiyetini muhafaza ederdi.» (4) ve «Kadın mallarının hakimi kalırdı... Malların idaresine müteallik rejim mal ayrılığını sistemiydi.» (5).

Türk ailesi «ailenin reisi dede, baba, büyük oğuldur. Ev bunların emrine girmiştir, sözlerinden dışarı çıkılmaz. Bu sözler çok defa kanunlarla bir tutulmuştur» diye anlatılan sistemden çok ayrıdır. Türk ailesinde kadının yerini anlatan eski tanımlarımızdan biri olan İbni Batuta gezdiği Türk ülkelerindeki kadın-erkek eşitliğini, yasalarda nasıl hanla birlikte hatunun da adının anıldığını, kadınların erkeklerle ait haklara ve serbestliğe sahip bulunduğunu uzun uzun anlatır. Şu sözleri ilgi çekicidir: «Burada acıb bir hal meshudum oldu ki o da türkler içinde kadınların mazarı tazim olmasıdır. Bunların mevki ve mertebesi erkeklerin fevkindedir.» (6) Bu durumu, kadınıla erkeğin eşitliğini ve kadınıla erkeğin eşitçe toplumsal olayda görev almasını Dede Korkut kitabında da görüyoruz. Hikâyelerin bir çoğu o çağdaki Türk toplumunun kadın ve erkek münasebetlerini açıkça ortaya koymaktadır. Ayrıca kitabın başında Korkut Atanın dilinden «kadınlar» hakkında söylenmiş sözler arasında «evin dayanağı» olan kadının «yazıdan yabandan eve bir konuk gelse er adam evde olmasa ol anı yedirir, içirir, ağır-lar, azizler, gönderir.» (7) diye tanıtılması üstünde de durmak gerekir. Bizim savunmakta olduğumuz bu gerçek bugünkü müsbet araştırmacıların vardığı sonuçtur: «Eski Türklerde erkek ve kadın müsavvati esası cari bulunmakta, hattâ evli kadına erkeğe nazaran bazı hususlarda daha üstün bir mevki tanınmaktadır.» (8).

Aile düzenimizin yapısını açıklar-

ken eski Türk ailesini konu edinmişimiz boşuna değildir. İslâm uygarlığı etkisinde tam bir yerleşik hayatla beliren gelişme merhalesinde bu ilk çıkış noktasına göre ancak küçük ayrılıklar görülmektedir. Anadolu Türklerinde de «Baba ile ana aynı değerdedir. Erkek mutlak bir âmir değildir. Kadın erkekten kaçmamaktadır.» (9). Bunlara dayanılarak İslâmlığın Anadoluya tam bir Arap aile sistemi taşınmış olduğu söylenmelidir. Türk ailesi özellikle gelenekçi olan köy çevresinde eski yapısından pek az uzaklaşmıştır. Bu bakımdan İlhan Başgözün «Türk cemiyetinin de erkeğin hakim bulunduğu, kadının haklarını ve hürriyetlerini elinden alan bir aile düzeni içinden geçmiş olduğunu kabul etmek lâzımdır.» sözleriyle vardığı yargıya bağlanamayız.

c) İlhan Başgözün ele aldığı tür-külerdeki «ayrılık» temini, onun açıkladığı gibi, güveyi evinde hayat acıları ile karşılaşma korkusunda, hizmetçi muamelesi görmek ve kaynana tarafından ezilmek ürkiütüsünde değil de, daha uzak geçmişten kalan toplumsal suur belirtilerinde aramak gerekir. Türk ailesinin tarihi incelenince eski Türklerin «eogami» sistemine bağlı oldukları anlaşılır. Çin kaynaklarından öğrenildiğine göre M. Ö. III. y. y. da Hunlarda bu sistem görülmektedir. Yenisey kitabelerinde «yad eldeki düniir» den, Dede Korkut kitabında «yad kızı helâl» den söz edilişi bu geleneğin belirtilerindedir. Eski Türklerdeki dış soptan gelin alma usulünü Moğollarda da görüyoruz. Moğollar kendileriyle yakın akraba olmayan kabilelerden kız ahırlardı. Karşılıklı kız alıp vermek için anlaşmış kabileler birbirlerinin «kudası» olurdu. (10). Biz Anadolu bugün türkülerinde ki ayrılık motifini bu geleneğin bir izi sayıyoruz. Bu durum Başkırtların «sindev», Kazakların «car car» dediği bugün türkülerinde de görülür. (11). Aralarında yüzlerce yıl ve türlü toplum olayları, yaşayış değişiklikleri bulunan bu unsurlar arasında bağıntı kuruluşu garip karşılanmamalıdır. Çünkü aynı durum, kız kaçırma ve yağma adetleri-

nin, barış yoluyla evlenme çağının günlerinde —sembolik olarak— devamında da görülmektedir. (12).

d) Oğlan evinde gelini bekleyen iş hayatının ağırlığını ve çekimliliğini Anadolu halkının genel yaşayışından ayırıp yalnız geline acı çektirme, cefa etme eğilimiyle açıklama yoluna yanaşamayız. Anadolu insanının çektiği kahır bir bütündür. İmparatorluk çağında durmaksızın ezilen, bakımsız kalan, dertleri düşünülmiyen, acıları giderilmeyen bir toplum tabakasında iş gelini ezmişse, kocanın sırtına da geçimi sağlamak, mütegalibe ile, eşkıya ile, bir de yurdun düşmanı ile mücadele etme derdi olarak yüklenmiştir. Geçim güçlüklerini, yaşayış şartlarının ağırlığını gelin tek başına çekmiştir demek gariptir. Toplum olaylarını parçalamak doğru değildir.

e) Dr. İlhan Başgözün «Öz evinde hiçbir hakkı olmayan, üstelik de ezici bir iş hayatı içinde bunalan gelinin dilinde sevgi, aşk, yuva, ana olmak gibi tatlı kelimelere hiç raslanmıyor... Kocasının adı eologludur, yaşadığı köy ellerin köyü, oturduğu öz evi ellerin evidir.» gibi sözlerini ise okuyunca şaşmamak elde değil. İnsanın bu yargılara bakınca sevgiden, yuvaya bağlıktan, analık duygusundan uzak böyle bir topluluğun nasıl olup da yüzlerce yıl ulusal bütünlüğü koruyabildiğine şaşası geliyor.

Anadolu insanının dilinde mi sevgi, yuva, ana olmak gibi kelimeler görülmüyormuş? Biz bu duyguların göçebe uygarlıktan kalma değerli anıtta, Dede Korkut kitabında kaynaştığını görürüz. Aile fertlerinin birbirlerine bağlılıkları bu hikâyelerde en görkemli yigittliklerin yaratılışına yol açar. Ananın çocuğa bağlılığı, eşin kocaya sınırsız sevgisi ve bu uğurdaki eşsiz fedakârlıkları Dede Korkut hikâyelerinin çatısını kurarlar. (13).

Anadolu insanının dilinde mi sevgi, yuva, ana olmak gibi kelimeler görülmüyormuş? Yanıklar yaylası, Süpürge, İhtiyatlar, Yârdan ayrılın, Gönül senden ayrılır mı?... türkülerinde sevgilerin en derinini, Eğin türküsünde, Alish-

Bize gelen KITAPLAR

★ Türk Dil Kurumu: «Türkiyede Halk Ağzından SÖZ DERLEME DER-GİSİ» Cilt: 5, İndeks, yazı dilinden halk ağzına, A — Z. Boyu 25 X 17. Sayfa: 432, fiyatı 10 lira.

★ Türk Dil Kurumu: «İmlâ Kılavuzu». Beşinci baskı. 19 X 14 boyunda, 230 sayfa, 2,5 lira.

★ Sami N. Özerdim: «Macar Masalları». Çeviri. Varlık Yayınları Çocuk Klâsikleri: 32. 16,5 X 12 boyunda, 112 sayfa, 1 lira.

★ Behçet Necatigil: «Küçük Mitologya Sözlüğü». Varlık Büyük cep kitapları: 52. 16,5 X 12 boyunda, 120 sayfa, 2 lira.

★ Necati Cumalı: «Güneş Çizgisi». Şiirler. Varlık yayınları Yeni Türk şiiri: 29. 16,5 X 12 boyunda, 64 sayfa, 1 lira.

★ Yıldırım Keskin: «Bir Gecenin Beyliği». Roman. Varlık büyük cep kitapları: 53: 16,5 X 12 boyunda, 160 sayfa, 2 lira.

★ Homeros — Ahmet Cevat Emre: «Odysseia». Varlık Yayınları, Büyük Eserler Kitaplığı: 6. 16,5 X 12 boyunda, 440 sayfa, 4 lira.

★ Kandemir: «Konya». Türkiye hızla kalkınıyor serisi, No. 1. Ekicigil Yayınevi ve Matbaası. 24 X 17 boyunda, 134 sayfa, panduzot ciltli, 15 lira.

★ Eflâton Cem Güney: «Halk Türküleri II» Yeditepe yayınları, 69. 16,5 X 12 boyunda, 96 sayfa, 100 kuruş.

★ Tahir Kutsi. Makal: «Fakir işi» Şiirler. Petek Dergisi Yayını. 16,5 X 12 boyunda, 64 sayfa, 100 kuruş.

★ Zühüti Çubukçuoğlu: «İzahlı Haricrah Mevzuatı». İkinci baskı, Yol mesafe cedveli ve kullanışlı pişan eki ile. 16,5 X 12 boyunda 128 sayfa, 250 kuruş.

te, Yemen türkülerinde bağlılıkların en köklü olanını bulmuyor muyuz? Bir gelin türküsünün «Ölmeyince sakın yâr-

Ş Konya Köylerinde Çetnevir

Yazan: Şükûfe TOPBAS

Bu kelime size çok yabancı gelir. Eğer size, «Bu akşam yemekten sonra bize buyurun» derlerse çetnevire dâvet-lisiniz. Hem bu dâvet çok ısrarla olur. Bir gün önce talebe «Öğretmenim yarın akşam bize buyuracaksınız» der. Ertesi gün babası.. Akşam da evden birisi almağa gelir.

Yollarda ne bir insana, ne kuvvetli bir ışığa rastlamak mümkün. Yalnız uzaklardan köpek havlamaları duyulur. Bâzan köpeklerin hücumuna uğrama tehlikesi atlatırsınız. Ne ise ki sahiplerinin, gürleyen sert sesi onları susturur.

Köy evlerinde hâlâ iki kısım vardır. Kadınların ve erkeklerin oturdukları yer ayrıdır. Köylüler çok misafirperverdir. Oturduğunuz müddetçe gelmezden duydukları memnuniyeti belirtirler.

Oturur oturmaz köyün erkeği çay

ve kahve pişirir. Ondan sonra epeyce oturulur. Kalkmanıza yakın, evin kadını kalkar. Biraz sonra üstü dolu bir sini, bir sofraya bezi ve arkalıksız bir iskenle gelir. Sinide aklınıza gelen hemen hemen her şey bulunur. Esas çetnevir dedikleri, buğdayın ve kenevirin kavrulmuşu, pişmiş bulgur, çetnevir davhası, kavun, üzumdür. Yanında incir, leblebi, ceviz, kestane, portakal, lokum ve şeker de vardır. Yerken her evden birisi sinide bulunanlardan habersizce birer tane alır. Sofra kalktıktan sonra bu alınanlar ortaya çıkarılır. Bunlardan birer tane alamıyan cezalı sayılır. Ertesi akşam onun evinde toplanılır.

Sofra kalktıktan sonra bir leğen ve ibrikle ılık su gelir. Herkes elini yıkar. Bu sırada evin erkeği yine kahve pişirir. Kahveler içildikten sonra yine ev sahiplerinden birisinin rehberliğiyle eve dönlülür.

dan ayrılma» mısraı da bunu gösteriyor mu? Türkmen kızına «Ağam oğlan, beyim oğlan — Canım olsun sana kurban — Olayım derdine derman — Bin gidelim ağam oğlan» sözlerini söyleten duyguyu sevgilerin, bağlılıkların en hası, en gerçeği saymadan edebilir miyiz? Ananın yavrusuna eğildiği, her salayışta, tasarladığı geleceğini mırıldandığı ninniler dururken, yitirilen yavru için yakılmış o ünlü «Bebek» ağrısı dururken «gelinin dilinde ana olmak gibi tatlı kelimelere rastlanmıyor» denir mi, denebilir mi?

Dr. İhan Bağözün bir takım malzemeyi ele alıp, gerçek anlamlarına bakmadan ucuz yargılara vardığını, konusuna tek yönlü olarak eğilmiş olduğunu, yersiz yakıştırmalara başvurduğunu görüyoruz. Yazısının birçok yönleri bize meselâ August Bebel gibi yazarların tek yönlü ve dogmatik düşüncelerini, asıl-

sız iddialarını hatırlatmasa karşılık vermek gerekliliğini de duymazdık.

KONU

EKLER :

- (1, 2, 3) — Türk Medeniyeti Tarihi, Ziya Gökalp, 1926, s. 263 - 264.
- (4, 5) — Türk Medeni Hukuku, Dr. Ferit H. Saymen - Dr. Halid K. Elbir, c. III, s. 14.
- (6) — Türk Medeniyeti Tarihi, Ziya Gökalp, 1926, s. 270.
- (7) — Kitâb-ı Dede Korkut ulâ Lisân-ı Tâsîf-i Oğuzân, Kilisli Rifat yayını, 1332, s. 5.
- (8) — Türk Medeni Hukuku, Dr. Ferit H. Saymen - Dr. Halid K. Elbir, c. III, s. 14.
- (9) — Türk Tarihinde Aile Evrimi Ve Banda Radu, Mehpare Tevfik, s. 26 - 32.
- (10) — Cengiz Han, Vladimircof (H. A. Ediz çevirisi), s. 15.
- (11, 12) — Türk Düşünlerinde Exogami İzleri. A. İnan, Türk Dili ve Tarihi Hakkında Araştırmalar I. s. 105 - 113.
- (13) — Dede Korkut Kitabında Kadın, Mehmet Kaplan, Türkiyat Mecmuası c. IX, s. 99 - 113.

Dr. Phil. Hamit Zübeyr Koşay

H. Z. Koşay Cumhuriyet devrinin kültür müesseselerinde durmadan çalışan, didinen ve yıpratıcı idarî mesgaleleri arasında ilmi araştırmalara vakit ayırmasını bilen kıymetli bir ilim adamımızdır. Türkiyede ve haricde esaslı bir tahsilden sonra Maarif hizmetine giren Koşayın çok taraflı mesaisi vardır.

Müzeci olarak, yakın doğunun en önemli ilim müesseselerinden biri olan Ankara Arkeoloji Müzesini (Hitit Müzesini), Ankara Etnografya Müzesini ve Alaca Höyük Mahallî Müzesi'ni arkadaşlarının da yardımları ile o kurmuştur. Diğer mahallî müzelerin inkişafında ve çok güç şartlara rağmen bazı önemli anıtların yıkıcı ellerden kurtarılmasında onun müessir rolü olmuştur. Hafriyatçı olarak, ön tarih araştırmaları sahasında: Ankara Fidanlık, Ankara Ahlatlıbel, Çanakkale Kumtepe, Alaca Höyük, Çorumun Pazarlı, Çorumun Büyük Güllücek, Erzurumun Karaz ve nihayet Ankaranın Öğüst Mâbedi kazıları ile o, Anadolu arkeolojisinin kurucuları arasında kendine şerefli mevki ve arkeoloji edebiyatında haklı bir şöret sağlamıştır.

H. Z. Koşay, Türk Tarih Kurumunun kurucu üyelerinden olduğu gibi Alman Arkeoloji Enstitüsünün aslı; Viyana Prehistuar Cemiyetinin, Hrózny'nin kurduğu Prag Şark Enstitüsü'nün, İsveç Akademisi'nin, Fin Arkeoloji Cemiyeti'nin, Macar Körösi Csoma İlim Cemiyeti'nin muhabir üyesi; Milletlerarası Prehistuar Cemiyeti'nin ve Milletlerarası Halk Sanatlarını ve Ananelerini Tetkik Cemiyeti'nin faal üyesidir. Milletlerarası Müzeler Konseyi kendisini bir devrede merkezi idare heyetine üye seçmek suretiyle cemile gösterdiği gibi, müzeci meslektaşları Umum Müdürlükten ayrıldıktan sonra da iki defa Türkiye Müzeler Millî Komitesi Reisliğine intihap etmişlerdir.

H. Z. Koşay Türkiyede fikir hareketlerine, henüz Budapeşte'de Üniversite talebesi iken Lozan Türk Yurdu'na açtığı «Türk gençliğinin millî vazifesi ne olmalıdır?» adlı müsabakasına yolla-

dığı «İzgü Mescit 1922» ile iştirak etmiş ve birinciliği kazanmıştır. Onun, Halk Terbiyesi, 1931, adlı eseri bugün

Hamit Zübeyr Koşay

dahi önemini muhafaza etmektedir. Asrî kütüphaneciliğe çığır açan «Halk Kütüphanelerinin sureti tesis ve idaresi», arkadaşı Saffet tarafından onun teşviki ile Macarcadan Türkçeye çevrilmiştir. Önsözü Hamit Zübeyr'in imzasını taşımaktadır.

Biz burada onun yalnız Türk Etnografya ve Folkloruna yaptığı hizmetlerden bahsedeceğiz. H. Koşay'ın Türkiye'de Etnografya ve Folklor çalışmalarının ilmi usul ve esaslarını kuran bir bilginimiz olduğuna aşağıdaki eserleri ve makaleleri tanıklık eder:

Folklor nedir? 1341 (Muallimler Birliği Dergisi sayı 3).

Etnografya ve Köy Hocası (Muallimler Birliği Dergisi sayı 7, Ocak 1926). Ankara Ağız (Türk Dili sayı 1, sah. 72 - 122).

Halk Bilgisi Kılavuzu (Kitap Yazarlar Kooperatifi sayı I).

Etnografya Cemiyeti (Çığır sayı 127, 1934).

Türk Halk Müzesi (Ülkü, Ekim, 1947 - Taspinar 152 - 155).

Etnograf gözü ile orman dâvası

(Karnıca 131-132. 1947).

Doğumla alakadar bazı âdet ve hurfalar (Türk Yurdu VI. 33 .. 1927).

Anadolu Etnografya ve Folkloruna dair malzeme. Alaca Höyük. 1951 (Türkçe ve Almanca. Türk Tarih Kurumu yayını).

Kafkasyada Karacay ve Malkar Türklerinde hayvancılık. (Ramazan Karğa ile 1954. Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi).

Tarihi yollar ve Halk bilgisi (Ülkü, Şubat 1943).

Ankara Budun Bilgisi 1935.

Etnografya ve Folklor kılavuzu 1939.

Türkiye Türk Düğünleri. 1944. (Alman Turkologu G. Jaeschke «Die Welt des İslams. Leiden 1955 vol. IV. 263 ve Vol. N. S. Nr. 3» de bu eserden takdirle bahseder, geniş iktibaslarda bulunur).

Halk Ananelerini Tetkik için Rehber (Muallimler Birliği 1926 sayı 18).

Ankara'da bir açık hava halk müzesi kurulabilir. (Ankara Belediye Dergisi. Sayı 2. 1952).

Halk Müzeleri (Yeni Bergama. Sayı 119. 1945).

Alışar yöresinde (Hâkimiyeti Milliyeye).

Halk sazı halk oyunu (Hâkimiyeti Milliyeye).

Finlerin ulusal erkeği Kalevela (Ülkü Sayı 26. 1935).

Anadıldan Derlemeler 1932 (İshak Refet ile beraber). Müstesrik Kovalski Archiv Orientalni'de takdirle tanıtır).

Anadıldan Derlemeler II. 1952 (Orhan Aydın ile beraber).

Türkiye'de eski medeniyetlerin maddî kültüründe temadisi. (Türk Folklor Araştırmaları sayı 50., 51., 52.).

Etnografya Müzesi Kılavuzu 1956.

Türkiye Halk Maddî Kültürü üzerine araştırmalar (Türk Etnografya Dergisi. Sayı I. 1956. Çiftçilik).

Halk sanat ve ananelerini tetkik için yönetmelik. (Türk Folklor Araştırmaları sayı 95, 96).

H. Z. Koşay deneme mahiyetinde Türk etnografya ve folkloruna müstaid hikâyeler de yazmıştır. Yuvak taşı 1947. Suemus saz 1950. Dokuz Ötküng

1929, bu cümledendir. **Dokuz Ötküng**, esas Anadolu halk ağzından derlenmiş ve üsluplaştırılmış hikâyelerdir. Müellif burada yerli versiyer pek çok mânada kullanılan **hikâye** yerine Divanî Lûgat it Türk'ten Ötküng sözünü almış ve bu bazı tenkidleri mucip olmuştur. Şayanı dikkattir ki bu kelime yalnız Anadolu Türkçesinde, **Ötgüg** şeklinde Aydın ağzından derlenmiştir. (Söz Derleme Dergisi).

Çıkacak eserleri:

Açık hava halk müzeleri ve bunun Türkiyede kurulması imkânları.

Türkiye Halk Maddî Kültürüne dair araştırmalar. (Seri halindedir).

Tarihi ve mukayesevi metolla hazırlanan Türk İştikak lûgatı (hazırlanmaktadır) ★

Koşayın kısa hal tercümesi:

1898 de Rusyanın Ufa vilâyetine tâbi Türklerle meskûn bir köyünde doğmuştur. Pederi, ilmiyeden Übeydullah Efendi, validesi Nurizade Hanımdır. Büyüyük pederleri Abdülcebbar Hazret «Ik» nehri boyunda Tamyân köyündendir. Eniştesi Müftü Rızaeddin Fahreddin'in tavassutu ile çok küçük yaşta 1910 yılında tahsil için Türkiye'ye gönderilmiş ve Merkez Rüşdiyesini Selânik'te ikmal etmiştir. Sultanîye geçtiği sene Balkan Harbinin zuhuru dolayısıyla İstanbula nakl etmiş ve bir müddet İstanbula Sultanisinde okuduktan sonra Darülmualimin'e nakl ederek burayı 1917 de ikmal etmiştir. Kadıköy Sultanisinde bir sene öğretmenlik yaptıktan sonra tahsil için Macaristan'a gitmiş, Budapeşte Yüksek Muallim Mektebi Tarih ve Edebiyat şubesinden mezun olmuş daha sonra Üniversiteyi de ikmal ederek, 1924 de doktora pâyesini ihraz etmiştir. Bir sene kadar Berlin Üniversitesinde ve Devlet kütüphanesinde tetkiklerde bulunduktan sonra 1925 de Türkiye'ye dönerek Maarif hizmetine intisap etmiştir. Eşi rahmetli Naima Koşay çalışmaları yanında kendisine yardımcı olmuştur.

Şimdiye kadar Maarif Vekâleti Hars Müdürü, Müfettişi Umumisi, Müzeler Umum Müdürü, Talim Terbiye Dairesi üyesi olarak vazife görmüştür. Hâlen Etnografya Müzesi Müdürüdür.

Müzik :

Halk Müziğinde Melodi

Yazan: Veysel ARSEVEN

Seslerin teker teker ve ard arda dizilerek, kulakta hoş bir tesir bırakacak şekilde bir müzik cümlesi meydana getirmeleri haline **melodi** diyoruz. Melodi, eserin konuşan, bize bir şeyler anlatan en önemli unsurudur. Bundan ötürü melodisiz müzik olamaz.

Melodi, bahtiyar bir ilhamın ve hayâlin şekillendirilmiş, seslendirilmiş sonucudur; o, ancak muhayyelenin, az veya çok bir zevkin eseridir; o, ilim ve sanatın sıkı hesap ve kaidelerine çok kerre yabancı kalır. Onun için, insanların bir çoğu, bestecilik bilgisinden tamamen bihaber oldukları halde, sevimli ve son derece güzel türküleri yaratabilmişlerdir. Bunların en güzel ve en canlı örneklerini de halk müziğinde buluruz. Halk müziği türküleri, oyun havaları, tekerlemeleri ve mistik tarafı ile bir bütündür. Bunları incelediğimiz zaman görürüz ki, Türk halk müziğinde melodiler, ses genişlikleri bakımından bir oktavı tamamlamayan, dizi ve tonu belirli bir şekilde belli etmeyen, ikili, üçlü, dördü, beşli, altılı ve yedili aralığı çerçevesi içinde yaratılmış oldukları gibi, dizi ve tonu belli eden sekizli ve daha geniş sınırlar içinde yaratılmış melodiler de çoktur.

Türk halk müziğinin karakteristik taraflarından biri de, melodinin daha ziyade inici bir yön taşımasıdır. Yani, parça tiz bir perde ile başlar, derece derece inerek, pes bir perdede kararını verir. Tabii bu, çıkıcı melodiler yok demek değildir.

Dörtlü, beşli ve küçük yedili gibi aralıklar, melodinin inşasında önemli roller oynar. Melodiyi meydana getiren sesler, geniş atlamalardan ziyade bitişik bir bağlantı gösterirler. Melodiler dörder ölçülük kısa fakat belirli cümlelerden meydana geldiği gibi daha uzun cümle ve periyodlardan da meydana gelmiş olabilirler. Birer cümlelik eserlerde, genel olarak cümle tekrarlanır, böylece, tek cümleli fakat iki kısımlı ezgiler doğmuş olur. Artmış ikili, eksilmiş dörtlü ve beşli aralıkları da, melodiye özellik

veren hususlardandır.

Melodiler, bir tek tonda yaratıldığı gibi, başka tonlara da modülasyon yaparak yaratılabiliyorlar. Modülasyon daha ziyade birkaç bölümlü uzunca parçalarda görülüyor. Asıl güfteye yabancı olan «oy, of, da, de, vay, aman, gel yârim gel, oy balam» ve daha başka kelimeler de cümle kuruluşlarının sonlarına bir takım ekler, ilâveler getirilmesine sebep olmaktadır. Eklere ait melodi parçalarını, türkünün bünyesinden ayırmak mümkün değildir ve esasen de melodi ancak onlarla bir bütün teşkil eder ve bir mânâ taşır. Bunları parçadan çıkarıp attığımız anda, melodi kişiliğini kaybeder. Ekler daha ziyade genişletilmiş kalıplarda bulunur, kısa ve basit melodilerde onlara pek az raslanır. Esasen aynı melodinin ayrı ayrı güftelerle söylendiğine şahit olduğumuz gibi, aynı güftenin de başka başka melodilerle söylendiğine her gün şahit oluyoruz. Bu hususu «halk müziğinde form» ve «halk müziğinde söz» bahislerinde etraflıca inceliyeceğiz.

Anonim çocuk tekerlemeleri, çocuklar tarafından uydurulmuş basit melodiler olduklarından çok dar çerçeveler içinde yaratılmışlardır. Bu melodiler iki ilâ en çok beş derece arasında değişirler:

Tekerlene

Yayyağ yay-nur Tek-ne-de ha-nur
Tar-la-da ça-nur.

Çocuk tekerlemelerinin ses genişliği çerçevesi içinde yaratılmış halk türkülerine ve oyun havalarına da raslanır. Bu yaratılarda halk çalgılarının da rolü olduğuna inanıyorum. Bilindiği gibi halk çalgılarının ifade kabiliyetleri ile perde genişlikleri klâsik çalgılar kadar elverişli değildir. İşte, tam dörtlü aralığı içinde değişen bir halk melodisi:

Tam beşli aralığı genişliğinde yaratılmış melodiler pek çoktur bizim müzikte. Böylesine dar imkânlar içinde son derece sanatkarca işlenmiş melodilerimiz var. İşte bunlardan bir tanesi: **Gelin Ayşe**. İkinci melodi ise bir eksik beşli aralığı içinde gelişir. Dört ölçütlük, kısa ve karakteristik bir Karadeniz ezgisidir.

İmkânlar gittikçe bolluyor; melodi daha geniş irtifalara doğru açılıyor ve serpildikçe serpiliyor. İşte altılı aralığı genişliğinde iki melodi parçası.

Halk sanatçısı, ezgisini yaratırken, tamamen doğal etkiler altındadır. Belli bir estetik görüşü yoktur. Besteciliğin en ilkel kaidelerinden bile habersizdir. Halk melodileri yaratıcılarının çok kere nişanlısı ölen bir kız veya delikanlı, yahut da evladını kaybeden ihtiyar anne olduğunu kabullenerek olursak iddiada ne kadar haklı olduğuna daha iyi anlaşılır. Fakat toplumun, bu yaratıcılar üzerinde silinmez izleri vardır ve onlar bu izlerin dışına kolay kolay çıkamaz. Bildikleri bazı şeyler vardır: Ağrıların yanık, sevginin lirik, neşeli bir olayın ise oynak bir ağızla söyleneceğidir. Ezgi yaratan kimse, bunların dışında, sanatın, sanatçıyı kısımlı bağlayan prensiplerine hiç almırmaz. Gerçek olan şudur ki, büyük sanatçılar da, ancak kendilerinden öncekilerin kullandıkları kaideleri yıkmakla, âdeti bir nevi bağımsızlık kurmakla kişiliklerini el-

de edebilmişlerdir. Ne var ki, bu bağımsızlık düşüncesi birinde şuuru, diğerinde ise tamamen duygusaldır. İşte size Orta Anadoludan kıvrak bir oyun havası. Yedili çevresi içinde meydana getirilmiş olan bu havanın bir özelliği de artmış ikili aralığına bünyesinde yer vermiş olmasıdır.

Ve nihayet bir oktavlık genişlik. Halk sanatçısı atını rahatça sürebilir bu meydana. Ritmik ve melodik motifleri rahatça kullanabilir. **İndim Çeşme Türküsü** bir sekizli irtifa içinde yaratılmış.

Sekizli aralığı aşan türkü ve oyun havalarımız çoktur. Bunlar ekseriya bir onbirli genişliği içinde dönüp doluşurlar. Melodi için artık, modülasyon ve her türlü alterasyonlu yürüyüşlere elverişli imkânlar vardır. Metne yabancı sözlere ve melodik eklere rastlanır. Halk müziğinde incelediğim melodiler içinde en büyük ses genişliğini **Somali Zeybeği**'nde buldum. Bu oyun havası bir onüçlü aralığı içinde inşa edilmiştir. Hiç şüphesiz ki, bir oyun havası olması dolayısıyla, bu genişlikte çalgının da payı var. Zeybekten, bu genişliği gösteren bir pasaj veriyorum.

Kandıra'da Düğünler

Yazan: Muzaffer UYGUNER

Düğün denince, evlenme eğlencesi ve nikâh şenliği hatırlanır. Düğün kelimesi, düğmek kökünden gelir. Düğmek; bağlamak, düğümlmek demektir. Uygur ve Çağatay lehçelerinde, bu manada kullanılmıştır. Bu günkü konuşmamızda, birçok bölgelerde ve kelimelerde (m) yerine (n) kullanılır. (Gelmem) yerine (gelmen) kullanıldığı gibi.

Düğün eskiden sözverme, bağlanma manasında iken; sonradan çalgılı eğlencelere de böyle tesmiye edilmiştir.

Düğün âdetlerini şöyle sıralayabiliriz:

İlk iş olarak alınacak kız seçilir. Bundan sonra erkek veya kadınlardan bir grup giderek kızı isterler. Kadınlardan kızı anasından ve erkekler babasından ister. Daha önce kızı beğenmek için görücüler de gönderilir. Görücüler tarafından kız beğenildiği takdirde düğünçüler gider ve kızı ailesinden isterler. Kız evi ekseriya erkeklere danışacaklarını söyleyerek ilk defa bunları savarlar. Birkaç gün sonra tekrar kız evine gidilir. Kızı, erkeği tanıyorsa bu müddet zarfında hakkında bazı soruşturmalarda bulunur. Eğer munasip bulurlarsa muvafakat cevabı verirler, Bundan sonra söz kesilir ve söz kesen namile bazı hediyeler gönderilir. Bundan sonra ayrıca bir de nişan merasimi yapılır.

Nişan, ilk değilse bile en kuvvetli rabıttır. Nişan merasimi ekseriya kadınlardan tarafından yapılır. Gece, erkek tarafı toplanarak fenerlerle ve ellerindeki bohçalarla kız evine giderler. Kızı evi onları karşılar. Bohçalardaki hediyeler verilir, şekerler yenir, serbetler içilir, bazı oyunlar oynanır. Bundan sonra mukabil hediyeler alınarak erkek evine dönülür.

Nişan merasimi esnasında erkeğin annesi geline nişan yüzüklerini takar. Uzun müddet nişanlı kalırsa bayramlarda kız evine vakte göre hediyeler ekseriya kurban gönderilir. Başkalarının kına gecelerinde kızın kucığına kuru

yemiş atmak âdeti de vardır.

Düğüne başlamak için davul ve zurna çaldırılır. Daha önceden muhtarlar gönderilerek tanıdıklar davet edilir. Eskiden salı günleri her iki taraf komşuları ve akrabalarını toplayarak hamama gidermiş. Bu gün bu âdet bırakılmıştır. Aynı gün gelin ve güvey çörekleri yapılır. Bu çörekler değiştirilir. Bunların yanında daha bir çok çörek te yapılır ve bunlar eşe dosta verilir.

Çarşamba günü, davullarla kız evine gelinerek çeyiz alınır. Bundan başka dürüler de bu gün toplanır. Salı günü akşamı ilk kına gecesidir. Asıl kına gecesi ikinci ve son akşamdır. O gece oğlan evliler gelerek eğlenti daha fazla laşır ve oğlan evi tarafından dürüler çekilir. Kına gecelerinde sabahlara kadar eğlenilir. Mahallenin genç kızları o gece kuzevinde yatar ve yatarken yemek vermek âdeti vardır.

Persenbe günü gelinalma merasiminin yapıldığı gündür. O gün kız ve erkek evlerinde ayrı ayrı toplanılır. Arabalar hazırlanır. Gelin giydirilir. Sabahleyin güvey hamama götürülür. O da ayrıca giydirilip hazırlanır. Öğleden sonra arabalar koşu ve gelin almak üzere kız evine gidilir.

O akşam gelin ve güvey yemekleri verilir. Kadınlardan gelinin ve erkekler güveyinin sofrasında akşam yemeğini yerler. Bundan sonra güveyi yatı namazına gider. Namazdan sonra cemaatla evine getirilir. Bir hocanın duasıyla zıfafa girer. Odaya girerken arkadaşları sırtına yumrukle vururlar. İçeri giren güvey içerde de iki rekat namaz kılar. Gelinin peğesini açtığı zaman hali vaktine göre bir yüzgörümlüğü verir.

Cuma günü duvaktır. O gün herkes gelini görmek için koşar.

Gelin almağa gelen oğlan evlilerin önüne zincir gerilerek veya gerilmeden tatlılıkla koyuparası istenir. Verilmezse gelin de verilmez. Gelin alındıktan sonra gelin arabasının tekerleklerine su dökülür ki kız baba evinden soğusun. Ge-

Doğu Türkistan Folklorundan Örnekler

Yazan: Sadi Yaver ATAMAN

Doğu Türkistandan memleketimize göç eden bir kısım Altaylı ırkdaşlarımız arasında geçirdiğimiz birkaç gün, folklorumuzun menşeleri ve dolayısıyla Asyaî gelişine ait izlerin mevcudiyeti hakkında aydınlatıcı fikirler vermesi bakımından pek çok faydalı olmuştur. Doğu Türkistanlıların, bugün Anadolumuzda yer yer yaşamakta olan musiki ve oyunlarından da örnekleri ihtiva eden folklor hareketlerini, benimle beraber iki Alman folklorcusu da takibettiler. Bâzı kısımlarını da diktafonla tesbit ettiğimiz bu hareketlerin kaleme gelir taraflarından burada bahsetmek istiyorum. Mevzuun tarihle ilgisini ve münasebetini de muhterem hocamız Mahmut Ragıp Gazimihâlin vukufu tetkiklerine bırakıyorum.

Altaylı göçmenler arasında, 67 yaşında Serikbay, 55 yaşında Ciganbay, 33 yaşında Atayhan, 49 yaşında Nurali, 28 yaşında Toklayan, 32 yaşında Sarkıt adlarında, Türkistan musiki ve oyunlarını ustalıklı icra eden halk sanatkarları da vardır.

lin oğlan evine geldikten sonra koltuk yapılır. Gelin ve güveyi kolkola yukarı çıkarak odalarına girerler. Bu sırada, bir tepsi içinde iki bardak şerbet getirilir ve gelinle güveyiye sunulur. Bunu getirene güveyi tarafından bahşış verilmek lazımdır. Aynı zamanda gelinin eline biraz yağ ve biraz da bal verilir. Bunlar gelin tarafından odanın kapısına sürülür. Zifaf gecesinin sabahında, ev halkı ve akrabalar gelinlerinin bekâret haberini almak için beklerler. Zifaf yatağını kaldıran kimse yastığın altına güvey tarafından konmuş olan bahşışı de hakker.

Düğünün haftasında gelin ve güvey, kızın babasının elini öpmek üzere kızın evine gelirler. O akşam yenilir içilir ve el öpülür. Bunun da haftasında kızın anası ve babası, yakın akrabaları, kardeşleri, yengeleri güvey evine davet edilir.

Umumiyetle (Ölüngü) dedikleri türkülerini (Sıbzka) ve (Dmbira) adını verdikleri sazlarla çalıyorlar. Sarkıt'ın (Sıbzka) sı bizim (Dilsiz Kaval) a benzeyen, 0,52 santim boyunda, üstünde 6,5 santim ara ile üç perde deliği ve altında bir nefes deliği bulunan, üstüne bağırsak geçirilmiş bir kamıştan ibarettir. Ön dişlerine dayayarak, dilini ve dudaklarını oynatarak çalıyor. Toklayan'ın çaldığı (Dmbira) da bizim (Bağlama) ya benziyor, ancak gövdesi yuvarlak değil, mustatile yakın bir kutu gibi. İki telli ve sekiz perde bağlı bir çalgı. Gövdesinin yüz tarafından sapın dibine kadar olan mesafesi 0,35 santim, dipten itibaren burguların bulunduğu yere kadar olan kısmı (yani sapın uzunluğu) 0,47 santim, çalgının bütün boyu, burğu yeri ile beraber 0,88 santimdir. Göğsüne yakın ve biraz aralı, sapı hafifçe yukarı tutup alt teli perdelerine basarak ve üst teli de daima (dem) tutturmak suretiyle iki tele birden vurarak çalıyor.

Ciganbay, Atayhan, Serikbay türkü söylüyorlar, Nurali de usta bir oyuncudur. Doğu Türkistanlıların (Ceylav Ölüngü = yayla türküleri), (Aşık Ölüngü = Aşk Türküleri), (En = Sohbet Türküleri), (Bi = Oyun havaları), (Kokserge = Çoban havaları), gibi isimler taşıyan türkülerden başka, (Celmaya = Yel yörüşlü deve), (Cingirav Kuş = Uçan kuşlar (Ertiş = bir derenin adı) gibi hususiyet taşıyan türkü ve oyunları var. Ezgileri, (Pentatonik = Si ve fa notlarını ihtiva etmeyen beşli dizi -ki, bâzan Si ve fa yı çarpma olarak kullanıyorlar- ve Lâ gamına müstenit ağızlarıdır. Bizim usulsüz bâzı gurbet havalarımıza benzeyen tarafları vardır (1)..

(1) Sazlarının şekil ve tonal hususiyetlerini ve havalarının bir kısım notalarını ilerde ilk fırsatta vermek istediğim bu türkülerin şimdilik sözlerinden bazı örnekler yazıyorum.

Ciganbay'ın söylediği bir türkünün, bizim Türkçemizle karşılığı şöyledir:

«Bu dünya bir gül bahçesidir, bizler de onun içinde çocuklar gibi oynuyoruz»

«Dünyada bir insanın sevgilisi ve parası olmazsa ne kıymeti var.

Her ağacın dalında biten bir elma gibi, ağacın meyvesi olmayınca onun ne kıymeti var».

«Sizin yüzünüz bahçedeki gül gibidir Ben sizin gibi arasam bulamıyorum».

Yine aynı adamın söylediği (Timürleng) e ait bir kahramanlık türküsü:

«Timürleng bir kahramandır, onun kahramanlığı insanın gönlünü ferah tutuyor, Bizim Türk soyundan çok büyükler geçmiştir. Bunlardan biri de Timürleng'tir».

Atayhan'ın (Celav Ölüngü) dediği bir yayla türküsü de şöyledir:

«Parlayan yaz günü güzel yayla Zenginlerin sıra ile bağlanan kısrakları Kırmızı karıştırıp onun beyaz rengi sarınca

Kuzuları keser yer, içer eğleniriz. Yaylaların çiçekleri güneş gibi parlar Çiçeklerin kokusu insanın ruhunu temizler».

Başka bir parça da şöyle başlıyor: «Göl kenarında biten kamışla

Ben şarkı söylediğimde sen nerdeydin».

(Cingirav Kuş) denilen ve kuşların uçuşunu, âdeta hissettiren bir canlılıkla devam eden başka bir parça da şudur:

«Bire tarafında kanadı olmayış iki kuş Yan yana gelerek uçmuşlar Kudret kudret diye uçmuşlar Kanadları olmadığı için biz kudret böyle yarattı diye uçmuşlar».

Toklayan çaldığı (Celmaya = Yel yürüyüşlü deve) oyun havası için şu efsaneyi anlattı:

«Bundan altı asır evvel, Hasan Şeyh adında birisi devesi ile, bir aylık yeri, bir günde alıp, dünyayı dolaşmış» Toklayan'ın çaldığı bu hava, bu devenin yürüyüşünü taklid ve tasvir etmekte, Hasan Şeyhin hayatını anlatmaktadır.

Bu halk sanatkarının çaldığı parçalar arasında, (Cirit oyun havası), (Bi) denilen oyun havalarından, bilhassa

Halı Kilim,
Kaşık Sergisi

4-14 EYLÜL 1957

«Makinelî sanayi, el ve ev sanatları piyasalara hâkim olalı beri, köylerde ve kasabalarda bir «Boş zaman meselesi» meydana çıktı. Elle yapılan kumaşlar, işlemler, havlular, çevreler, çoraplar, tahta, bakır, deri, toprak işleri, «Müşterisiz» hâle gelerek rağbetten düştüler; ya unutulup kayboldular ya hut da bir kenarda unutulduklar. Bu, bir zamanlar tarihi zaruret gibi göründü. Fakat, bir yandan dünya ölçüsünde gelişen turizm hareketlerinin doğurduğu «Hâtıra eşyası» ihtiyacının genişlemesi, bir yandan da ev içi kültürünün yükselmesiyle dekoratif sanatlara olan rağbetin artması sayesinde, makinenin üstünlüğü karşısında yenilmiş gibi görünen el ve ev sanatlarının yeniden canlanmasına ve böylelikle boş zamanların kıymetlendirilip milli gelir kaynaklarının zenginleşmesine şahit olundu.

İşte, Yapı ve Kredi Bankası, Umur bey, Orhangazi, Yeniköy, İznik, Konya gibi köy ve kasabalarda bu yolda bazı denemelere girişmiş bulunuyor.

Sergide teşhir edilen Konya kaşıkları. Kenan Özbel'in hazırladığı modelleri göre Konya'da (Oriantik Elisheri Kadri ve Osman Asöcal) atölyesinde yapılmıştır. Bunların şimdiye kadar yapılagelmekte olan kaşıklarla mukayesesinden gerek motif, gerekse biçim bakımından lehte bir netice çıkarsa, sarfolan gayretler boşa gitmemiş olacaktır.

Halılar ve kilimler kısmen eski Selçuk ve klasik halı motiflerimizin, kısmen de eski nakış ve kilim motiflerimizin yeni kompozisyonlar içinde terakibinden meydana gelmiştir.

İznik'de fayans ve saz örgü işleri denemelerine de başlanmıştır.

Sergi büyük ilgi görmüştür. Biz de gerek müteşebbisleri ve gerekse usta Kenan Özbel'i tebrik ederiz.

Derlemeler :

Dadaloğlu

Yazan: Nebi DADALOĞLU

Güz aylarında Avşar Aşireti göçü çekip, Maraş altına barınmaya giderken yolda rahlıyan bir yolcunun «Önünüzde Yediboy aşireti var» demesi üzerine, Avşar Bey'i atını geri çevirir.. O zaman nişanlısı bulunan Avşar kızı kılıcı çekerek «En attan, deve'nin başını sen eline al», demesi üzerine göç'e devam ediliyor.

Nihayet Yediboy aşireti ile harbe giriyorlar ve mağlup oluyorlar. Burada Yediboy Aşireti Dadal'nın koşmasından da anlaşılacağı vechile Cerit, Sırkıntılı ve Karahacılı Aşiretleridir.

Karalar bağladı buruğa düştü
Misis mihenk imiş alasm açtı
Sırkıntılı, Karahacılı hep yalm kaçtı
Boz Kartala pay olduya ölümüz

Avşar'ın uyluğu duruyor atta
Ceridin hopuru çıktı Yarsuvat'ta

(Ayı Oyunu), (Kervan Yürüyüşü), (Ertiş), (Koyun Havası) canlılıkları ve hâdiseleri temsil ve tasvir etmekteki dramatik fonksiyonları bakımından son derece alâka çekicidir. (Ayı Oyunu) bir ayının dişisi ve düşmanı karşısındaki bütün hareketlerinin, yerine göre yumuşak, sert ve asabî (tik) ler ve (mimik) lerle ve süratli mücadele (figür) leri, sert kalça, bel ve el hareketleri ile canlı ve hareketli bir hâdisenin sahnesidir. Bu oyunu sırtlarına ayı postu geçirerek oynarlarmış.

(Kervan Yürüyüşü) nde atın tökezlenmesine varıncaya kadar (kısa nefeslerle) tasvir vardır. (Ertiş) derenin duru ve coşkun zamanını tasvir eden bir oyun havasıdır. Suyun nazlı nazlı akışı, sonra da dalgalanışı (Dınbıra) nın tellerinde, (Sıbzka) nın nefesinde dile geliyor.

Bizim meşhur (Kara Koyun) efsanemiz de, Altaylılarda değişik farklarla hemen hemen aynıdır. Serikbay, efsaneyi şöyle anlatıyor, aynı efsanenin varyantları Anadolu'da vardır. «Çoban, sahibinin kızını, kız da çobanı seviyor. Fakat babası çobana kızını vermiyor. Ço-

Kaçtı Teciriller hep selâmette
Kaçın kırıntılı Gâvur dağı carımız,
Çekildi Avşar'ın atısı bindi
Geridin üstüne peştamal döndü
Göçmüş Kırıntılı Yurdun'a kondu
Nerde kaldı kolu bağlı deliniz

Der Dadalım, bu böyle olmadı
Atlı fena düştü, birbirini bulmadı
Yürü bre cerit sana yurt kalmadı
Geç Arabistana Amuk yolunuz

Car = Kurtaran, sıkışana iltica edecek yer, kimse.

Deli = Yiğit, gözü pek.

Buruk = Üzüntü, keder

Alasın = Alan meydana verdi, rengini, de-
ğerini belli etti.

Hopuru çıkmak = Dağılmak, perişan olmak.
Yarsuvat = Ceyhan'ın eski adı

ban bir gün sürüyü otlatırken, hırsızlar sürüyü çevirip çobanı bir ağaca bağlıyorlar, sürüyü alıp giderlerken çoban: Kavalımı olsun çalmama izin verin diye yalvarıyor. Eşkiyalar varsın çalsın diyorlar ve çobanın bir elini gözüp bırakıyorlar. Çoban tek eliyle kavalını çalmağa başlıyor. O sırada kavalın sesi kızın kulağına çalıyor. Kız babasına koşuyor ve sürünün hırsızlar tarafından kaçırılmakta olduğunu söylüyor. Babası yanma yavaşmalarını alarak yetiştirdiği sırada hırsızların sürüyü derenin öte kıyısına geçirdiklerini ve köprüyü yık-tıklarını görüyor, ağlamağa başlıyor. Çoban, sahibine sürüyü kurtardığı takdirde kızını kendisine vereceğine söz istiyor, ağa da buna razı oluyor. Çoban evvelâ geç koyunların geç diye sesleniyor, sürü korkudan dereyi geçemeyince, bu sefer kavalını çalmağa başlıyor. Kavalın sesini duyan sürü derenin kenarına gelmiş bir türlü geçemiyor, nihayet, Mavi Teke öne düşüyor, bütün sürü de onun arkasından dereyi geçip Çobanın etrafında toplanıyor. Sürüsüne kavuşan mal sahibi sözünü tutup kızını çobana veriyor.»

Misafirlerinizi

YILDUN EN SEÇME
TUTANAKLILAR HAYVAN

YERİMİZ

SICAKLARININ

YIGİNDEN

LİTERALURİMİZLE

AÇIĞIYINIZ.

KOKUYULARININ

SİZE YERİNİZİ

BERKİYİZ.

İstisnalar

Gençlik abonesi
300. mlt aylık
Mevsimi 100
Kısmetler
Yardımcı mevsim
Sımsıkı 2 detektör.

TÜRK
FOLKLOR
ARASTIRMALARI

Yazın İçin Mavi Teke 1. BASKI

Adres: Kızılköy, Sultanahmetli Sokak, No. 17, İstanbul

Adres: Kızılköy, Sultanahmetli Sokak, No. 17, İstanbul
Mavi Teke
Kısmetler
Yardımcı mevsim
Sımsıkı 2 detektör.